

Maa- ja metsätalousvaliokunta

Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto EU:n pitkän aikavälin maaseutuvisiosta - Vahvat, verkottuneet, selviytymiskykyiset ja vauraat maaseutualueet

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto EU:n pitkän aikavälin maaseutuvisiosta - Vahvat, verkottuneet, selviytymiskykyiset ja vauraat maaseutualueet (E 95/2021 vp): Asia on saapunut maa- ja metsätalousvaliokuntaan mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- maaseutuylitarkastaja Marianne Selkäinaho, maa- ja metsätalousministeriö
- neuvotteleva virkamies Sanna Sihvola, maa- ja metsätalousministeriö
- verkostoasiantuntija Juha-Matti Markkola, Ruokavirasto
- erityisasiantuntija Taina Väre, Suomen Kuntaliitto
- johtaja Simo Tiainen, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- hallituksen jäsen Eliisa Vesisenaho, Suomen Kylät ry
- verkoston asiantuntijaryhmän jäsen Tytti Määttä, Hyvän elämän edellytysten varmistaminen maaseutualueilla -verkosto

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- valtiovarainministeriö
- Etelä-Pohjanmaan liitto
- Pohjois-Savon liitto

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- Lapin liitto

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

Komissio antoi kesäkuun lopussa 2021 tiedonannon Euroopan maaseutualuiden pitkän aikavälin visiosta (COM (2021) 345 final), jossa on tunnistettu maaseutualueiden kohtaamat haasteet ja huolenaiheet sekä korostettu joitakin lupaavimpia mahdollisuuksia, joita näillä alueilla on. Ennakoinnin ja kansalaisten ja muiden maaseutualueiden toimijoiden kanssa käytyjen laajojen kuulemisten perusteella tiedonannossa ehdotetaan maaseutusopimusta ja maaseutua koskevaa EU:n toimintasuunnitelmaa, joiden tarkoituksena on tehdä EU:n maaseutualueista vahvempia, verkottuneempia, selviytymiskykyisempiä ja vauraampia.

Komission tiedonannossa kuvataan maaseutualueiden nykytila sekä kerrotaan maaseutualueiden haasteista, trendeistä ja mahdollisuuksista. Tiedonannon ydin on maaseutuvisio vuoteen 2040. Tiedonannossa esitetään myös EU:n maaseutualueiden toimintasuunnitelma (engl. EU rural action plan) ja siihen kuuluvat lippulaiva-aloitteet, joiden avulla vision toteutumista tullaan seuraamaan.

Valtioneuvoston kanta

Suomi pitää tervetulleena ja erittäin kannatettavana komission tiedonantoa EU:n pitkän aikavälin maaseutuvisiosta. Suomi pitää tärkeänä, että maaseutualueiden kehittäminen on korkealla EU:n agendalla ja näkee komission tapaamissa maaseutualueet aktiivisina toimijoina EU:n vihreässä ja digitaalisessa siirtymässä. Visio on monin osin linjassa vuonna 2021 Maaseutupolitiikan neuvoston johdolla laaditun Suomen maaseutupoliittisen kokonaisohjelman kanssa. Kansallisen maaseutupoliittisen kokonaisohjelman linjausten mukaisesti Suomi katsoo, että maaseutu toimii menestystekijänä ja tarjoaa alustan sekä kestävästi hyödynnettäviä resursseja ja ratkaisuja hyvälle elämälle, innovatiivisuudelle, yrittäjyydelle ja kestäväälle yhteiskunnalle. Samalla huolehditaan ekosysteemien hyvän tilan säilymisestä ja parantamisesta sekä ilmastonmuutoksen hillitsemisestä ja siihen sopeutumisesta, osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamisesta sekä elinkeinorakenteen uudistamisesta ja monipuolistamisesta.

Suomi katsoo, että EU:n pitkän aikavälin maaseutuvisio on tasapainoinen ja kattava sekä siihen sisältyvä maaseutusopimus ja maaseutua koskeva EU:n toimintasuunnitelma ovat kannatettavia. Suomi kuitenkin katsoo, että tiedonannossa mainitut toimet ja niiden toteuttaminen vaativat vielä konkretisointia ja lisätietoa komissiolta esimerkiksi toimien suhteesta olemassa olevien EU:n rahastojen toimeenpanoon ja siihen liittyvään hallintoon. Suomi korostaa, että vision toimeenpanossa tulee varmistaa toimenpiteiden tarkoituksenmukaisuus, johdonmukaisuus, kokonaisuuden osien yhdensuuntaisuus sekä välttää päällekkäisyyttä ja perusteetonta hallinnollista taakkaa.

Maaseutuvisio neljä toiminta-alueita – vahvempi, verkottunut, selviytymiskykyinen ja vauras maaseutu.

Suomi korostaa, että sekä maaseutuvisio toimeenpanossa että yleisesti maaseutualuiden kehittämisessä on huomioitava jäsenvaltioiden olemassa olevat hyvät toimintamallit.

Valiokunnan lausunto MmVL 26/2021 vp

Suomi yhtyy komission näkemykseen, että yhteisölähtöinen paikallinen kehittäminen (CLLD) on tuloksekas kehittämisväline paikallisyhteisöille erilaisilla alueilla ja näkee tärkeänä sen edelleen kehittämisen samoin kuin muiden vastaavien toimintatapojen kehittämisen.

Suomi pitää maaseutualueiden kehityksen kannalta välttämättömänä, että digitaaliset yhteydet ja maaseutualueiden saavutettavuus saadaan kuntoon. Suomi yhtyy komission näkemykseen, että digitaaliset yhteydet ovat yksi maaseutuvision kulmakivistä ja esimerkiksi nopeat ja toimintavarmat laajakaistayhteydet ovat perusedellytys maaseutualueiden työllisyyden ja elinvoiman lisäämiselle. Digitaalisten yhteyksien toimivuus on ratkaisevaa monipaikkaisuuden ja maaseutualueilla tehtävän etätyön kannalta.

Suomi näkee, että erityisesti maaseutualueilta löytyy ratkaisuja vihreän siirtymän mahdollistamiseksi ja niillä on keskeinen rooli myös Euroopan unionin vihreän kehityksen ohjelman ja Pellolta pöytätyön -strategian sekä biodiversiteettistrategian tavoitteiden saavuttamisessa. Kestävä maatalous, metsätalous sekä bio- ja kiertotalous edistävät pyrkimystä kohti hiilineutraalia yhteiskuntaa, vesiensuojelua sekä edistävät luonnon monimuotoisuutta samalla kun ne tarjoavat mahdollisuuksia luoda toimeentuloa ja työpaikkoja maaseutualueilla.

Suomi näkee komission tavoin, että maaseutualueiden menestymisen kannalta on tärkeää pitää erilaiset maaseutualueet, kaikki maaseudun asukkaat ja toimijat mukana ja kannustaa niitä kehittymään edelleen. Suomi korostaa erityisesti kokonaiskestävyyttä maaseutualueiden selviytymiskyvyn edistämiseksi. Vihreän ja digitaalisen siirtymän on oltava oikeudenmukainen ja on tärkeä muistaa maaseutualueiden sosiaalinen kestävyys taloudellisen ja ympäristökestävyyden ohella. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä eri väestöryhmien yhdenvertaiseen kohteluun ja heidän mahdollisuuksiensa hyödyntämiseen. Suomi näkee sukupuolten tasa-arvon edistämisen Euroopan maaseutualueilla tärkeänä, jotta maaseutualueet voivat entisestään uudistua ja hyödyntää olemassa olevaa kehittämispotentiaalia.

Suomi katsoo, että maa- ja metsätalous ja kalastus ovat merkittäviä elinkeinoja maaseutualueilla, mutta olemassa oleva kehitys huomioiden Suomi pitää tärkeänä myös muiden maaseutuelinkeinojen monipuolistamista ja uudistamista. Monipuolinen elinkeinorakenne vahvistaa maaseudun elinvoimaisuutta. Elinvoimaisuutta edistävät myös uudet yrittämisen muodot, kuten yhteiskunnallinen yrittäjyys.

Suomi korostaa myös nk. älykästä sopeutumista maaseutualueiden kehityksessä. Alueiden elinvoiman kannalta on tärkeää, että erityisesti väestöltään supistuvat ja ikääntyvät alueet oppivat hallitsemaan muutosta ja etsimään uusia mahdollisuuksia.

EU:n maaseutualueiden toimintasuunnitelma ja sen toimeenpano

Suomi kannattaa komission ehdotusta maaseutuvaikutusten arvioinnin käyttöönottamisesta. Maaseutuvaikutusten arviointia on edistetty Suomessa jo useiden vuosien ajan ja Suomi pitää erittäin tervetulleena sen valtavirtaistamista Euroopan tasolla.

Suomi katsoo, että komission ehdotus EU:n maaseudun seurantakeskuksesta on kiinnostava, mutta Suomi kaipaa ehdotuksesta lisätietoja, joiden perusteella mm. hallintoa ja rahoitusta kos-

Valiokunnan lausunto MmVL 26/2021 vp

keviä kysymyksiä on mahdollista tarkemmin arvioida. Suomi pitää tärkeänä, että seurantakeskuksen toiminnassa huomioidaan olemassa olevat Euroopan maaseutuverkoston hyvät toimintatavat. Suomi katsoo, että komission ehdotus seurantakeskuksesta ei saa johtaa merkittäviin uusiin tiedonkeruuvetoitteisiin eikä epätarkoituksenmukaiseen hallinnolliseen taakkaan. Olemassa olevaa hallintoa ja tiedonkeruukanavia tulee voida hyödyntää toimeenpanossa mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Komission tiedonanto EU:n pitkän aikavälin maaseutuvisiosta on tervetullut ja kannatettava keskustelunavaus. Valiokunta pitää erittäin hyvänä lähtökohtana visiotyölle Suomen Maaseutu 2040 -tulevaisuusvision kiteytystä, jonka mukaan maaseutu on hyvän elämän kasvualusta. Juuri sitä maaseutu on — maaseudun asukkaiden koti, yrittämisen ja työn paikka, kotimaisen ruoan kasvupaikka, elintarvikkeiden huoltovarmuuden turvaaja, biotalouden raaka-aineen ja ratkaisujen tarjoaja sekä virkistäytymisen ja harrastusten mahdollistaja. Todella positiivista maaseutuvisiion kansallisessa valmistelussa on ollut nuorten osallistaminen valmisteluun. Nuorilla on aivan erityinen rooli tulevaisuuden rakentamisessa. Maaseudun kehittämisessä tuleekin nuorten esittämien toiveiden mukaisesti edistää maaseudun avointa ja empaattista ilmapiiriä sekä mahdollistaa kohtaamiset ihmisten välillä.

EU:n pitkän aikavälin maaseutuvisio mahdollistaa kokonaisvaltaisen tilannekuvan rakentamisen ohella EU:n yhteisen tahdon ja toimenpiteiden määrittelyn. Visio vahvemmissa, verkottuneissa, selviytymiskykyisissä ja vauraista maaseutualueista on erinomainen lähtökohta tulevalle maaseudun kehittämisen ohjelmatyölle. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota nykyisten maaseutuohjelman toimeenpanossa toimivien rakenteiden, kuten maaseutuverkoston ja Leader-toimintaryhmien, keskeiseen rooliin maaseudun kehittämisessä. EU:n maaseutuvisiion toimeenpanossa tulee huolehtia siitä, ettei lisätä tarpeettomia rakenteita ja hallinnollista taakkaa, vaan hyödynnetään olemassa olevia toimintamalleja.

Osana EU:n pitkän aikavälin maaseutuvisiion toimintasuunnitelman täytäntöönpanoa komissio ehdottaa, että maaseutuvaikutusten arviointi otetaan käyttöön erityisesti tärkeimpien EU:n lainsäädäntöhankkeiden valmistelussa. Maaseutuvaikutusten arvioinnilla tehdään näkyväksi maaseudun erityistarpeita ja säädösten vaikutuksia maaseudulla. Valiokunta on pitänyt tärkeänä EU-lainsäädännön vaikutusten arviointia mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sekä erityisesti maaseutu- ja aluevaikutusten arvioinnin sisällyttämistä osaksi kansallista arviointiohjeistusta (MmVL 4/2021 vp). Maaseutuvaikutusten arvioinnin valtavirtaistaminen EU:n tasolla on omiaan parantamaan päätöksenteon tietopohjaa myös kansallisella tasolla. Tiedonkeruu maaseudun ja sen asukkaiden olosuhteista on erittäin tärkeää kokonaiskestävän päätöksenteon kannalta.

Valiokunta katsoo, että valtioneuvoston kannassa on tuotu hyvin esiin maaseudun yhteiset haasteet ja mahdollisuudet. Tulevaisuuden rakentamisessa on huolehdittava YK:n kestävä kehityksen tavoiteohjelman Agenda2030:n johtavan periaatteen mukaisesti siitä, ettei ketään jätetä kehityksen ulkopuolelle. Vihreän ja digitaalisen siirtymän on oltava oikeudenmukainen myös maaseutualueilla, ja yhteisesti tärkeät muutokset on toteutettava sosiaalisesti, taloudellisesti, alueellisesti ja ekologisesti kestäväällä tavalla. Valiokunnan käsityksen mukaan tulee tarvittaessa toteut-

Valiokunnan lausunto MmVL 26/2021 vp

taa toimenpiteitä, jotka sisältävät positiivista erityiskohtelua erilaisten maaseutualueiden hyväksi niiden demografisten, sosiaalisten ja taloudellisten lähtökohtien tasaamiseksi.

Maaseudun nykyisiin ja tuleviin haasteisiin vastaamisessa ratkaisevaan asemaan nousee peruspalveluiden säilyttäminen sekä uusien toimintatapojen innovoiminen ja palvelutyypin tukeminen. Maaseutu on yritysten ja perheiden toimintaympäristö, joka tarvitsee toimivia verkkoja, oli pa kyse teistä, sähköstä tai laajakaistayhteyksistä. Nämä tekijät merkitsevät työn ja palveluiden saavutettavuutta ja mahdollisuutta osallistua yhteiskunnan toimintaan. Valiokunta korostaa, että kunnossa oleva tiestö on perusedellytys maaseudun elinvoimalle. Digitaaliset yhteydet tukevat saavutettavuutta tuomalla siihen vaihtoehtoja. Nopeat ja toimintavarmat laajakaistayhteydet ovat ennen kaikkea keskeinen osa palveluiden saavutettavuuden kokonaisratkaisua. Eri väestöryhmien yhdenvertaiseen kohteluun on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota ja huolehtia siitä, ettei väliinputoajia synny, mikäli digitaalisten palveluiden hyödyntämiseen ei ole edellytyksiä. Kaikilta osin tarve lähipalveluiden saamiseen ei katoa mihinkään, vaan syrjäisimmiltäkin seuduilta on tarvittaessa päästävä valtion ja kuntien palvelupisteisiin.

Valiokunta toteaa, että perheiden tarvitsemien peruspalveluiden, kuten opetuksen sekä sosiaali- ja terveystalouden, turvaaminen vaikuttavat välittömästi ihmisten mahdollisuuksiin jatkaa yrittämistä ja työntekoa maaseudulla. Työmahdollisuuksien keskittyminen kaupunkeihin on johtanut negatiiviseen kierteseen, jossa palveluiden tarjonta seuraa väestön liikkeitä ja väestö puolestaan hakeutuu palvelukeskittymiin. Kierteen katkaisemiseen tulee hakea ratkaisua niin yhteisöllähtöisistä sosiaalisista innovaatioista kuin jo käytössä olleista täsmäkeinoista, kuten pienkoulu- ja kyläkauppatuesta. Palveluiden säilyminen ja saavutettavuus ratkaisevat sen, voidaan-ko ylipäättään maaseudun elinvoimaisuutta edistää paikkariippumattoman yrittäjyyden ja työelämän joustojen, kuten monipaikkaisen työnteon, keinoin.

Valiokunta korostaa paikallislähtöisiä innovaatioita, jakamistaloutta ja yhteistyötä ratkaisuna palveluiden saavutettavuuteen. Esimerkiksi päivittäistavarakaupan palveluiden verkosto on harventunut. Tavaroiden yhteiskäyttö ja yhteistyö hankinnoissa sekä uudet logistiset ratkaisut kuljetusketjuissa, kuten kauppaostosten yhteisjakelu, voivat olla osa ratkaisua. Elintarvikkeiden kuljetus kylmäketjuineen vaatii investointeja myös kauppiailta. Tarvitaan innovatiivista ja rohkeaa otetta niin palveluiden tarjoajilta kuin tarvitsijoilta, jotta palveluiden saavutettavuus säilyy pitkistä etäisyyksistä huolimatta. Yhteiskunnan tulee huolehtia roolistaan peruspalveluiden tarjoajana sekä uusien innovatiivisten ratkaisujen mahdollistajana.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Maa- ja metsätalousvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan korostaen edellä esitettyjä näkökohtia.

Valiokunnan lausunto MmVL 26/2021 vp

Helsingissä 12.11.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Anne Kalmari kesk
varapuheenjohtaja Ritva Elomaa ps
jäsen Markku Eestilä kok
jäsen Seppo Eskelinen sd
jäsen Satu Hassi vihr
jäsen Mikko Lundén ps
jäsen Jari Myllykoski vas
jäsen Anders Norrback r
jäsen Raimo Piirainen sd
jäsen Piritta Rantanen sd
jäsen Arto Satonen kok
jäsen Mikko Savola kesk
jäsen Jenna Simula ps
jäsen Peter Östman kd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Susanna Paakkola